

Йордан Йовков

Пръстенът

I

Кавалерийският поручик Арсений Ламбрев отиваше в отпуск и по пътя беше се отбил в Кюстенджа, колкото да разгледа града и да купи някой подарък за въщи. В златарския магазин, където той влезе, имаше доста купувачи, ала опитното око на евреина тозчас схвана, че най-щедрият между всички ще бъде тъкмо тоя млад офицер, който влизаше сега сред оглушителния звън на шпорите си, стегнат, с обветрено и загоряло лице, но жизнерадостен и весел. Търговецът остави другата работа на слугите си, а сам се залови да услужи на поручика.

Един-два въпроса бяха му достатъчни не само да разбере какво той желаше, но, като че беше в мислите му, предугади вече и вкуса му, отдалеч намекна за предназначението на подаръка, усмихваше се, сипеше комплименти – изучена до съвършенство любезност, която хитро мотаеше примки. Наедно с това той изнасяше и слагаше пред Ламбрева все по-хубави и по-хубави неща: пръстени, обици, гривни, брошки, медалиони, кръстчета. Цяла една купчина от злато и скъпоценни камъни, която пламна и загоря с пленителния чар на баснословните съкровища в приказките.

Ламбрев беше млад човек, почнал кариерата си в сражения и походи. Разбираше от коне, от езда, фехтовка – от всичко, което беше в кръга на службата му и свойствено на младостта. Но за първи път му се случваше да има работа с подобни скъпоценности, истинската стойност на които е тъй мъчно да се определи. Той бавно почна да разглежда всяка вещ и ту скептично поклащаше глава, ту пренебрежително свиваше устни, изобщо даваше си вид, че той е първият познавач по тия работи. Ала колкото и да избираше, неволно се повръщаше все на едно и също нещо: един златен пръстен с искрящ и светъл брилянт, който още на пръв поглед му се хвърли в очи. Тоя пръстен не само му харесваше, но и някак особено го вълнуваше. Ламбрев забрави преструвките си, стана сериозен и не можеше да откъса очи от него. Тоя чуден камък беше сякаш сътворен само от нежност и чистота, огнище на малки слънца, които ту потъмняваха, тя блясваха с ослепителни лъчи.

Търговецът беше се смълчал, чакаше със скръстени ръце на гърдите си, усмихнат и тържествуващ.

– Гаспадин офицер – заговори най-после той на силен руски акцент. – Рекомендувам тоже. Превъзходна вещ. Модел староегипетски,

чисто злато. А брилянта. Имитация?! Ха-ха-ха! Как сте весел, гаспадин офицер, имитация... Не, брилянт настоящий! Настоящия! Видже блясък, вижте ефекти!

Той взе пръстена и любувайки му се сам, вдъхновено и почти шепнешката прибави:

– Сълза, гаспадин офицер! Божествена сълза!

При тия думи, едничките на които бе дал ухо, Ламбрев трепна и онова непонятно вълнение, което го държеше, се усили повече. Да се колебае още той не можеше, купи пръстена и заплати за него твърде скъпо. После излезе от магазина пак тъй, както беше и влязъл: със същия звън на шпорите си и със същата твърда походка.

„Вяра ще се радва много – мислеше си той, когато се върна в хотела, прибра се в стаята си и се залови да гледа пак пръстена. – Да, ще се радва много.“ Н той ясно си представяше голямата радост на сестра си, първата ѝ изненада, когато ѝ съобщеше само, после – лудешките ѝ виковете и прегръщания, когато видеше пръстена. Най-сетне тя се умирява, сяда, простира малкия пръст на хубавата си ръка, туря пръстена, гледа го, усмихната, щастлива, а чудният камък пълни с лъчи и с блясък тъмнотата на очите ѝ.

Но и бъдещата тая радост, която го очакваше въкъщи не можа да отгони тягостното настроение, което тъй неочаквано беше го обзело. За парите той ни най-малко не съжеляваше, не се разкайваше и за покупката си. Той стана, направи няколко крачки, върна се и отново се загледа в брилянта. Изведнъж във въображението му се появи лицето на бижутера, усмихнато и лукаво. Спомни си думите му: „Сълза, гаспадин офицер, божествена сълза!“ Някак особено се пречупиха лъчите на брилянта, нещо сякаш се усмихна в него. „Та ето какво било“ – помисли изведнъж Ламбрев, отмести погледа си и се загледа през прозореца.

Едвам сега той разбра отгде идеше това вълнение, което беше го обзело още когато пръв път видя пръстена, разбра и защо случайните инак думи на търговеца тъй силно бяха му подействували и окончателно решиха избора му. Тоя брилянт му припомняше тъкмо това: сълза. Сълзата, която в тежки часове беше проляла за него една съвсем непознатата нему жена. Една действително божествена сълза, истинската сълза на милосърдието.

Ламбрев дълго остана в това си положение, неподвижен и унесен, всецяло завладян от спомените си.

II

Седем-осем месеци по-рано, още когато траеше походът в Добруджа, той беше изпратен веднъж в разезд. Това му се случваше не за първи път. Паднал беше тогава първият студ и замръзналата земя звънко кълтеше под копитата на конете. Излязоха пак и едва когато бяха вече далеч от бивака, почна да се развиделява. Полето заблестя като посребрено от сланата и на изток широко се разля червеният пожар на зората. Лека мъгла плуваше над полето и макар да придаваше фантастични очертания на всеки предмет, все пак можеше да се разпознае кое какво е.

Неочаквано из една долина, която никой не можеше да забележи по-рано (в Добруджа много често се срещат такива долини), в мъглата се проточиха пики, появиха се черна купчина конници и без да се бавят много, разсипаха се на голяма дъга и полетяха срещу разезда.

Имаше време да се избегне тоя удар, ала тъкмо когато повръщаха конете, Ламбрев забеляза, че върху одного от войниците му, дозорния, който беше излязъл напред, бяха връхлетели няколко неприятелски конници. Виждаха се светкавични блясъци на саблята, която отчаяно отбиваше насочените пики. Ламбрев кипна, кръв нахлу в главата му, обзе го тая безумна ярост, която често беше го тласкала в най-рискувани постъпки. Той обърна коня, безмилостно заби шпорите си в него и бясно препусна. Случи се неравно място, изровено от пороища, редки хрусталаци, корените на които се провличаха като черни змии над пясъка. Изведнъж конят се пре-пъна, преплете нозе и стремглаво полетя към земята. Изхвърлен на земята, преди да дойде на себе си, още зашеметен и почти в безсъзнание, Ламбрев чу диви викове, тропот и тежко дишане на много коне, замяркаха се пики. Видя непознато и свирепо лице, с чип нос и зли стоманени очи, устремени в него, усети студеното дуло на пистолета, опрян до челото му. Нямахше време за каквато и да било отбрана, нямаше време дори да се умре. Той беше пленник.

И тогава, и през всичкото време отпосле той си остана все с тая тъпа, злобна, недоумяваща болка, която свиваше до разкъсване устните му, размъщаше погледа му, остана си все тъй смазан, убит от тая фатална случайност, против която се бунтуваше цялото му същество.

Оставиха го в една стая в същия хотел, в който се помещаваше и някакъв щаб. Той ходеше из малката триъгълна стая, като звяр, затворен

в клетка. Как се случи всичко това? Защо? Една само погрешна стъпка на коня – и това непоправимо нещастие. Струваше му се, че сънува жесток кошмарен сън, щеше да полудее, изпаднаше в страшна ярост, готов беше да вика, да чупи, да ругае. Веднага след това пък падаше в меланхолия, сядаше на леглото си, на което нямаше ни завивка, ни постилка, хващаше с двете ръце главата си, обзет от нетърпима болка и жалост за себе си. „Перун! Перун!“ – тихо, като болезнен стон произнасяше той името на коня си и не можеше да разбере как умното и послушно животно можа да направи тая погрешна, тая съдбоносна крачка.

Тъй прекара той цял един ден, после друг. Никой повече не се интересуваше за него, никъде не го викаха. Оттатък затворената врата се чуваха само стъпките на часовоя. Като че бяха го забравили вече. Не се досещаха дори да му донесат храна.

Късно през втората нощ той беше се изправил до единствения прозорец на стаята си. Вън беше тъмно, подухваше студена влага, в листата на акациите шумеше дъждът. Изведнъж в черния мрак блеснаха кратки светкавици на запад, проеча след това гръм. В късната вече есен това не бяха гръмотевици. Ясно се различаваха глухи топовни гърмежи. Там почваше ново сражение. Радост и смътна надежда изпълниха сърцето му. От прозореца той вече не се отдели.

Беше се развиделило съвсем, когато той чу под себе си стъпки, почувствува, че някой го гледа, и се обърна: долу под прозореца стоеше момиче, в черни дрехи и с бяла престилка с презрамки – облекло, каквото носят камериерките. Навярно лицето му ще да е било твърде бледно и твърде измъчено, за да се яви това плахо състрадание в погледа и. Тя сне очи, като забеляза, че я гледа, тръгна бавно из двора и влезе в градината. Между сухите стъбла, които пълнеха лехите, изпочупени и смачкани като от градушка, имаше купчина цъфнали хризантеми. Тя се наведе, откъсна една, погледна към прозореца и като че се решаваше на нещо, усмихна се за първи път. После бързо се възви гърбом и остана тъй замислена и загледана пред себе си. Никой друг нямаше в градината. От мокрите клони на акациите сълязяха капки, бавно се превръщаше и падаше някой изсъхнал лист. Глухо и зловещо ечаха топовните гърмежи. Тя стоеше все тъй загледана и разсеяно, бавно разкъсваше лист по лист едрия цвят.

– Мария! – чу се сърдит глас.

Тя се обърна, погледна пак към прозореца и влезе в хотела.

Ламбрев още не беше променил положението си, когато прозорецът на съседната стая се отвори, една ръка се показа и му подаваше

нещо, загънато в хартия. Това беше тя. Настойчиво, с очи само му правеше знак да побърза и да се пази. Ламбрев взе пакета и се дръпна навътре в стаята си: имаше хляб, кутия консерви, бисквити.

Силно вълнение го обзе. Много беше страдал той през тия дни. И ето това единствено участие, колкото и малко да беше го трогна донемайкъде. Обвеза го наведнъж нежна любеща милувка, стори му се, че вижда насълzenia и скърбен поглед на майка си, костеливата ѝ ръка сякаш гладеше косите му. Как би желал той, както някога в детинството си, да можеше да прегърне коленете ѝ, да сложи глава, да заплаче. Минутна слабост само. Той скочи и заходи из стаята. Отново почувствува прилив на необикновена сила, очите му загоряха, трескаво и бързо в ума му зрееше вече смел и опасен план. „Тя ще ми помогне – мислеше си той, – това добро, това мило момиче!“

Влезе един офицер и студено и сухо го покани да го последва, защото още сега трябвало да бъде отведен другаде. Ламбрев сякаш не можеше да разбере какво му се говори. Да бъде отведен другаде? – Всичко е изгубено тогава! Но той се съвзе и тръгна след офицера. Пред хотела ги чакаше кола и многобройна тълпа се събираше наоколо. Без да погледне настрана, Ламбрев се качи и седна, все тъй спокоен, с една слаба усмивка на лицето си, в която имаше и гордост, и примирение пред всичко, което можеше да се случи. Бяха тръгнали вече, когато той се обърна: съвсем близо до него, пред вратите на хотела, стоеше камериерката. Тъмните ѝ очи, широко и плахо разкрити, го гледаха съчувствено и скърбно. Една сълза – той добре беше запомнил това – се събираше и светеше между клепките ѝ, готова да падне...

Нищо друго той не виждаше вече, за нищо друго не мислеше през всичкото време на пътуването. Къде го водеха – той не знаеше. Вървяха из кални пътища, проточени като мъртви, задгробни реки, разстилаше се все една и съща пустинна степ, още по-скърбна и по-неприветна под мрачното дъждовно небе. На едно място наближиха някакъв обоз, който кой знай защо беше се запрял на сред пътя. Изведнъж се подигна глъчка, цяла тълпа от хора, които бяха някъде в главата на колоната, се разтичаха и рухнаха навътре из колята като че заграбени и прибрани от вихрушка. Чува се няколко изстрели, някой високо викаше нещо. После всички се умириха, прави, с дигнати ръце нагоре. И откъм тая страна, накъдето гледаха всички тия бледни, обезумели лица, идеше, носеше се като тъмна вълна разсипана редица конници. И тия бяснопрепускащи коне, приведените сиви фигури, размаханите сабли, това стремглаво и страшно нахвърляне, това ура, страховито и диво, и всичко, всичко

беше тъй познато на Ламбрева. Той се изправи, замахва с фуражката си и завика. Познаха го веднага. Той беше свободен.

Много събития, много сражения и походи се случиха след това. Навсякъде, в най-големите опасности, в най-рискуваните и отчаяни дела Ламбрев отиваше спокойно, без всякакъв трепет, с една сурова и мрачна решителност, която сякаш беше предизвикателство и мъст в лицето на самата съдба. Тя беше му дала толкоз много изпитания, че нищо повече не можеше да чака от нея. Но случваше се да срещне някъде върволица пленници, замислени и мрачни. Или в края на някоя атака, едва-що успокояваше разпенения си кон и влагаше в нежната саблята си – той поглеждаше назад: още стоеше като бяла мъгла гъстият прах, подигнат от копитата на конете. Слънцето засядаше. И тук-там из желтите стърнища, замрежени от булото на праха, чернееха се трупове, паднали ничком по лицата си. Тихо и кротко чувство обземаше душата му тогава. Неволно той си спомняше за момичето от хотела, виждаше погледа ѝ печален и умоляющ. „Наистина, какво стана с нея?“ – мислеше си той, приведен върху коня си.

Неведнъж беше си давал дума че при първия удобен случай ще я потърси, ще ѝ благодари. И ето малкият град, където се случи всичко това, беше само на няколко часа път с трена. Можеше да иде там още днес и после, без да се бави, да продължи пътя си.

Решението беше взето. Ламбрев повика ординареца си и бързо взе да събира вещите си.

III

Пролетен ден. От двете страни на шосето, което иде откъм гарата, се редят ниски, разноцветни къщички, облени със слънце. Повечето от тях са изоставени, без стъкла на прозорците, с избелени стени. Но цъфнали овошки приветливо се белеят над всеки зид, врабци чуруликат и се борят в клоните и белият цвят се рони над улицата като сняг. По-далеч, оттатък зелените градини, се вижда дим, остро пищи свирката на локомотив. Току-що е пристигнал тренът.

Из отворените врати на една кръчма, в която се чува голяма врява, излиза един човек, полита надолу из стълбите, като че силно тласнат от някого, отива чак до средата на улицата, спира се изведнъж за минута като прикован, после захваща да сполита, ту на една, ту на друга страна. Вижда се, че добре си е попищал. Той е възстар човек с подпухнало лице и мъгляви очи, с бомбе и редингот, който някога е бил черен, но сега изглежда зеленикав и лъснат като мушам. Той съглежда офицера, който иде откъм гарата и тъй твърдо пристъпя, че шпорите продължително звънят подире му. Човекът с бомбето иска да поздравя, издига ръката си, но тозчас губи равновесие.

– А! Кавалерия! Славна кавалерия! Той успява най-последно да се закрепя, подига церемонно бомбето си и прибавя:

– Мое почтение!

Младият офицер се усмихва и го отминава.

Това беше Ламбрев, току-що слязъл от трена. Той беше оставил багажа си в комендантството и бързаше за към хотела, който се виждаше вече. Струваше му се, че ще намери всичко тъй, както беше го оставил, радваше се при мисълта за срещата, която го чакаше. Ала отблизо той видя новия надпис върху голямо бяло платно, наоколо се движеха войници. В хотела се помещаваше сега щабът на някаква част. Все пак Ламбрев влезе, не без вълнение премина из двора и коридорите, надникна и в паметната за него триъгълна стая. Приведен над една маса, отрупана с книжа, там работеше войник. Цялото здание беше съвсем променено. Когато и да попиташе, всеки казваше едно и също: съдържателят на хотела наедно със слугите си избягал преди превземането на града.

Разочарование и мъка обзеха Ламбрева. Почти се разкайваше, че се е отбил. Оттук можеше да замине чак на другия ден, нямаше що да прави, тръгна из града без всякакъв интерес към каквото и да било, колкото

да убие времето.

Той не можа да се въздържи да не разпита още някои. Едни познаваха момичето, други не. Но всички отговаряха едно и също: всички са избягали и никой не знае где са. На едно място той отново среща човека с бомбето, но сега той нито се спря, нито погледна към него: намръщено и съсредоточено човекът гледаше в земята, махаше с ръце и нещо разпалено говореше на самия себе си.

– Арсо! – извика някой от другата страна на улицата.

Ламбрев се обърна. Насреща му беше Теохаров, негов съученик. Двата приятели отколе не бяха се виждали, прегърнаха се и се целунаха.

– Гледам гледам – говореше Теохаров, – това Арсо ли е, не е ли. Изменил си се. Какви плещи, каква снага! Юнак! И обръснал си се като артист. Е, как, по какъв случай?

Ламбрев не можеше да крие и накъсо му разказа всичко.

– Туйто! – разсмя се Теохаров. – И инак не може да бъде, все същият си ти. Да не вярва човек – цял Крали Марко, наредил ордени като Суворова, минал през сито и през решето, дето се казва. А пък си все същият. Все тъй сантиментален, мечтател такъв. Сигурно още пишеш стихове!

Те повече не се разделиха.

Късно през нощта, когато Теохаров замина за бивака си, някъде наблизо в околността на града, Ламбрев с ординареца си и с един агент от комендантството отиваше към квартирата, която бяха му определили. Това беше хубава и висока къща, обградена с висок каменен зид. Но колкото и да хлопаха на портите, никой не излизаше да отвори. Агентът взе да губи търпение и все по-силно блъскаше портите.

– Господа! Моля! Господа!

Тоя пресипнал басов глас се чу отсреща на улицата, но самият човек едва се виждаше в тъмнината. Мина се малко време и той отново се обади:

– Господа! Хей, братушки!

Непознатият искаше да каже нещо, но все пак предпочиташе да пази известно разстояние и твърде не приближаваше.

– Кой е тоя? – попита Ламбрев.

– Христаки, пияница един.

Агентът беше ядосан, задето още не отваряха, и сърдито викна:

– Да се обираш! Ще ти дам едни братушки, като дода там!

– Моля! – обади се гласът.

Ламбрев искаше да види кой е, наближи го, като се взираше. Човекът дигна бомбето си.

– Мое почитение!

– А ти ли си! – засмя се Ламбрев и тозчас го позна.

Христаки се окуражи и още по-настоятелно почна да кани Ламбрева. Имало място у тях, ето где е къщата му, има чиста, хубава стая, в която и други път са ношували господата. Чисто е.

– Имам и винце – добави той с едно умиление в гласа си, – натурално. Ще хапнем и ще пийнем, както дал господ. Остави ги тия милионери, няма да отворят те. Как се казваше ваша милост? Аз съм Христаки, Христо сиреч...

Тоя човек се хареса на Ламбрева. Цял ден той беше си гулял, не му се спеше още и, както се виждаше, страшно му се искаше компания. Освен туй, сам Ламбрев обичаше приключенията, малки и големи, и искаше да види какъв край ще вземе цялата тая работа. Пък и това искрено гостоприемство го трогна. Той повика ординареца си и тръгна след Христаки, сиреч Христо.

Къщата беше двуетажна, но стара и разкривена. Влязоха в малка, светла стая. Христаки се повърна с ординареца за багажа. Въпреки очакването на Ламбрева, стаята наистина беше хубава и чиста. Бедно и вехто беше всичко, но много чисто и грижливо наредено. Все повече и повече зачуден, Ламбрев взе лампата и почна наред да оглежда всичко.

Една жена се показа на прага на вратата. Беше облечена в черно, с бяла престилка с презрамки. Ламбрев дигна лампата над очите си, сянката избяга и светлината падна право върху лицето на жената. Ръката на Ламбрева затрепера, глобусът зазвънтя и той едва не изпусна лампата.

– Мария! – извика той.

– А! Пленникът! Боже!

Влезе Христаки с ординареца. „Дъщеря ми“ – каза той, като искаше да я препоръча. Бедният човек, той беше доста пил и твърде много време трябваше да мине, за да разбере това, което двамата млади хора развълнувано и радостно си говореха, но той съвсем отрезвя, когато Ламбрев отвори куфара, извади из малката плюшена кутия пръстена и, въпреки противенето на момичето, сам го постави на ръката ѝ. Брилянтът ослепително заблещя. Тая мисъл му хрумна съвсем нечакано, но Ламбрев разбра, че тъй трябваше да бъде.

– За спомен – говореше той. – Един малък спомен от мене.

На вратата се показа агентът.

– Господин поручик, отвориха. Заповядайте! Христаки, без да каже

нещо, направи горд жест с ръка, който значеше: „Не може!“ Ламбрев се усмихна.

– Няма нужда – каза той на агента, – ще останем тука.

Рано сутринта на другия ден, по улицата, която водеше към гарата, вървяха няколко души. Това беше Ламбрев, изпращан от Христаки и Мария. Слънцето току-що изгряваше, беше хладно и свежо, върху овлажнялата пепел на улицата се стелеха дълги сенки. Напред вървяха Ламбрев и Мария, облечена в черните си дрехи. Наред с високия и строен офицер, тя изглеждаше още по-слаба и по-бледна. След тях вървяха Христаки и ординарецът. Някаква особена важност стоеше върху лицето на Христаки, като че той правеше немалко усилия, за да запази нужното достойнство. От време на време той попипваше отстрана на палтото си, на мястото, гдето е вътрешният джеб, види се, искаше да се увери да не изгуби нещо.

Тренът беше готов, на гарата нямаше почти никой. Но и малкото хора, които се случиха там, немалко се почудиха, когато видяха как младият офицер, като удари шпорите си, поклони се на бедно облеченото момиче и взе ръката му, на която блещеше бри-ляитеният пръстен. Все тъй сърдечно Ламбрев се прости и с Христаки. В очите на добрия старец се показаха сълзи, той час по час се кланяше и високо дигаше бомбето си.

Ламбрев се качи и тренът тръгна. Още веднъж той срещна погледа на Мария, насълзен и скърбен. Тя махаше с кърпа. Христаки издигна пак бомбето си и дори извика нещо като ура. Тренът се отдалечи. Ламбрев видя, че Христаки бръкна във вътрешния си джеб, изпади и набързо провери нещо и вече със съвсем друго изражение, като актьор, който е свършил ролята си, той тръгна към града. Но тя стоеше още на същото си място и размахваше кърпичката си. Тренът зави и всичко се изгуби.

Но Ламбрев ясно виждаше още лицето и погледа на момичето и неволно тоя образ се сля с оня, който беше се запазил в паметта му – плахите, широко разкрити очи, между клепките се събира и свети сълза, готова да капне. Мярна се лицето на евреина, усмихнато и хитро. „Сълза, гаспадин офицер, божествена сълза“ – шепнеше той.

Весел, доволен като никога от себе си, Ламбрев седна на канапето, усмихна се и се загледа навън, където в обратна посока на трена бягаха назад зелените полета.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Иван Иванов или Елина Мирчева

Публикация

Йордан Йовков, „Събрани съчинения в шест тома“, Том първи, „Български писател“,
С. 1976. Под общата редакцията на Симеон Султанов.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/7963>]